

Limes – 2016

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2016
Том ІІІ

Берегово – Ужгород
2016

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2016 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, ректор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : I. Орос (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Orosz I. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «РІК-У» = Ungvár : «RIK-U» Kiadó, 2016. - Том III = III. évf. - 320 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор., укр. та англ. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, українською та англійською мовами. Видання об'єднує праці з економіки, біології, туризму, історії та суспільствознавства.

УДК 001.89

ББК 72.7

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2016
III. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2016

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2016.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, rektor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Brenzovics László**, a történelemtudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a közgazdaságtan, biológia, turizmus, valamint a történelem- és társadalomtudomány különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

TARTALOM

BACHO ROBERT: <i>The mechanism of pre-trial resolution of financial services consumers' disputes</i>	9
BARABÁS NÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA: <i>Tanulási attitűdök és a szervezeti magatartás változásai a mai fiatalok körében</i>	17
BÉRES NÉ DR. MÁRTHA BERNADETT, DR. DARABOS ÉVA: <i>A faktoring mint a magyar vállalkozások versenyképességnövelésének egyik lehetséges pénzügyi eszköze</i>	27
BILANICS ÁGNES: <i>Változások és új kihívások a következő vezetői generáció menedzsment oktatásában</i>	40
EGRI IMRE: <i>Ipari logisztikai parkok mint Kárpátalja lehetőségei</i>	48
FÁSI CSABA: <i>Magyarország közpénzügyi rendszerének hatályos jogszabályi alapjai</i>	62
HEGEDŰS LÁSZLÓ ZSIGMOND: <i>Élelmiszer-vásárlási szokások és szempontok a 14–18 éves korosztálynál</i>	72
Гончаренко Олена: <i>Сегрегація об'єктів бухгалтерського обліку в умовах реалізації теорії фінансового посередництва</i>	84
KASSAY JÁNOS: <i>A romániai LEADER-program tanulságai, a vidékfejlesztési rendszer kritikai megközelítése</i>	98
Когут Юлія, Когут Вікторія: <i>Сучасний розвиток фінансової системи України та перспективи її розвитку враховуючи міжнародний досвід</i>	110
LENTNER CSABA: <i>Nemzetközi és magyar közpénzügyi menedzsmentstratégiák a 2007-es válság után</i>	115
Лук'янець Олена: <i>Гармонізація звітності кредитних спілок в умовах запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності</i>	128
MAGURSZKA RITA: <i>Az infláció értelmezése és hatása napjainkra</i>	141
MAGYAR ZOLTÁN: <i>A vadászati turizmus trendjei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében</i>	150
Макарович Вікторія: <i>Риски факторингової діяльності: аналітичні аспекти</i>	156
MEGYESI CSILLA: <i>Economic, Entrepreneurial and HR Insights in Professional Training and Adult Education</i>	161
Орлов Ігор, Бачо Роберт: <i>Фактори впливу на розвиток малого бізнесу в Україні</i>	179

PATAKI GÁBOR: <i>Kárpátaljai vállalkozások helyzetértékelése a magyarlakta területek mentén</i>	184
SZAKÁL ZOLTÁN: <i>A Tokaj-hegyaljai desszertborok piaci elemzése – egy empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása</i>	193
SZEMJON VIKTÓRIA: <i>Az ukrán adórendszer fejlődésének sajátosságai</i>	204
СОКОЛ ІВАН: <i>Соціально-економічний потенціал регіону як стратегічна складова регіональної конкурентоспроможності</i>	211
VARGA JÓZSEF–CSEH BALÁZS: <i>A magyarországi helyi pénzek működési mechanizmusa</i>	222
VIRÁG ATTILA: <i>Napjaink földgázimport diverzifikációs lehetőségei Kelet-Közép-Európában</i>	230
VNUKOVA NATÁLIA: <i>Ukrainai képzési keretrendszer az új felsőoktatási törvény fényében</i>	239
Орлов Ігор: <i>Рецензія на монографію Пойди-Носик Н.Н., Бачо Р.Й., Щербан М.Д. «Регіональний розвиток кредитної кооперації в Україні»</i>	246
LENTNER CSABA: <i>Recenzió Bacsó Róbert Az ukrainai bankon kívüli pénzügyi szolgáltatások piacainak szabályozása az európai integráció tükrében c. monográfiájáról</i>	249
MOLNÁR FERENC: <i>Az olmüti alkotmány kihirdetése az Ungvári kerületben (1849. november–december)</i>	251
IVETT SZOMBATI: <i>The role of the World Health Organization in the development of the international legal system and institutional development</i>	260
Ендре Дердь Бартфой, Еники Шаш: <i>Минуле, сьогодні та майбутнє оздоровчого туризму на Закарпатті</i>	269
NAGY ORSOLYA–GYURICZA LÁSZLÓ: <i>A turizmus és az identitás kapcsolata a kárpátaljai magyarság körében</i>	281
Товт Атілла: <i>Порівняння культурно-туристичного потенціалу Виноградівського та Воловецького Районів Закарпатської Облaсті</i>	288
NAGY ISTVÁN: <i>A méhtenyésztés és méhegészségügy szerepének fontossága a méhészetekben</i>	296
BENEDEK VIKTÓRIA: <i>Migráció és külföldi munkavállalás a kárpátaljai magyar fiatalok körében</i>	303
ESEMÉNYNAPTÁR	314

IPARI LOGISZTIKAI PARKOK MINT KÁRPÁTALJA LEHETŐSÉGEI

EGRI IMRE

PhD., közgazdász, főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem,
Gazdálkodástudományi Intézet, egri.imre@nye.hu

Kárpátalja Ukrajna legnyugatibb, az Európai Unióval közvetlen logisztikai kapcsolatban lévő térsége. E kapcsolatrendszer történelmileg hosszú idő alatt fejlődött és jelenleg is fejlődik. Ukrajna EU-s kapcsolódása több területen is szükségsszerű, így az V. korridor fejlesztése és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások természetesen adják meg a fejlődés irányát. Ezek közé tartoznak a határtérséghez kapcsolódó logisztikai ipari parkok. A dolgozat a régió geoökonómiai elemzéséből kiindulva kísérli meg számba venni azokat a lehetőségeket, amelyeket az Európai Unió és a modern gazdasági szervezetek adnak.

ABSTRACT

Закарпаття найзахідніша територія України, яка має безпосередні логістичні зв'язки з Європейським Союзом. Це система відносин розвивалася історично впродовж багатьох років і розвивається і зараз. Інтеграція України в ЄС повинна відбуватися на всіх напрямках, тому розвиток 5-го коридору та послуг, пов'язаних з ним, є природним напрямком розвитку. До них відносяться прикордонні промислові логістичні парки. Стаття, виходячи з геоеконімічного аналізу регіону, досліджує ті можливості, які надають Європейський Союз та сучасні економічні формування.

1. BEVEZETÉS

Az EU-s (magyar oldalon) már meglévő illeszkedési, közlekedési, ipari parkokhoz kapcsolódhatnak Kárpátalja fejlesztési projektjei. Így Ungvár, Munkács és Beregszász térsége az ipari parkok létesítésére alkalmas. Egyes helyeken (Csap) már megjelentek az ipari park első formációi.

A fenti konstrukciók egész Kárpátalja gazdaságfejlesztési lehetőségeit nyitják ki a különleges övezetek létesítésének irányába.

A modern globális kapcsolatokra építő gazdaság ehhez illeszkedő szervezeteket kíván. Ezek a határon átnyúló termelési, kereskedelmi, fejlesztési, pénzügyi innovációs kapcsolatok, ipari logisztikai parkok, innovációs parkok, klaszterek, szövetségek, integrációk, amelyek az Európai Unió jogi rendszeréhez is illeszkednek.

A kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése a klasszikus ipari parki szolgáltatások keretében célszerű, így a technikai infrastruktúra, a közgazdasági infrastruktúra, a jogi infrastruktúra, a logisztikai infrastruktúra, az informatikai infrastruktúra és a humán-tudás infrastruktúra.

2. KÁRPÁTALJA GEOÖKONÓMIAI POTENCIÁLJÁNAK BÁZISAI

Ahhoz, hogy egy régió gazdaságfejlesztési lehetőségeit feltárjuk, illetve gazdaságfejlesztési terveit elkészítsük, szükséges ezen régió gazdasági lehetőségeinek beazonosítása. (Egri-Veress-Filepné 1996) A gazdaságfejlesztési lehetőségek különféle objektív, szubjektív, politikai és fejlettségbeli tényezőktől függenek. Ezen tényezők jelentős részét, a gazdaságföldrajz tudománya évszázadok óta jól körülírta, és ezek jelenleg is a gazdaságfejlesztési alaptényezői között szerepelnek. Jelentősen változtak azonban a gazdaságfej-

lesztés piaci, társadalmi és tudásbeli tényezői. Amíg a jövedelemtermelés fő forrása az ókorban a rabszolga, a középkorban a föld, az ipari forradalom után az ipar, jelenleg a poszt-indusztriális társadalmakban a szolgáltatások, és egyre inkább meghatározó már jelenleg is és a jövőben, a tudás. (Kondratyev szerint e tényezők egymás utánisága egy sajátos ciklust, ciklusrendszert eredményez.) Ahhoz, hogy e „Kondratyev-ciklusokat” modellezni tudjunk, szükséges a növekedési források beazonosítása, kvázi számszerűsítése. A gazdaságfejlesztési stratégiákban jelenleg használt GDP, GNP, NNP, NDP, NEW (Haines 1980), illetve a különféle hitelképességi mutatók múlt idejű, illetve jelen idejű statikus és részben dinamikus mutatók (Nellis-Parker 1997). A jövőbeni lehetőségeket a flow mutatókból lehetne továbbvinni. Erre jelenleg nincsenek mutatók. A vázlatos dolgozat egy ilyen lehetséges mutató beazonosítására tesz kísérletet. A dolgozat várhatóan vitát vált ki, hiszen egy eddig nem feltárt jövőbeni tényezőt kutat, amely a jelenlegi gazdasági válságban is a lineáris jövőkép feloldásában is szerepet játszhat. Ehhez néhány tényezőt vázol fel a dolgozat „gondolatébresztőként”.

A geoökonómiai potenciál hagyományos tényezői (GP – geoeconomy potencial)

A geoökonómiai potenciálnak elfogadott meghatározása eddig nem volt. Vélhetően ebben szerepet kell, hogy játszanak a földrajzi tényezők, a gazdaság egyes szektorainak fejlettsége, az emberi tényezők, az ide kapcsolódó tudás és informális tényezők, a modern gazdaság strukturális tényezői, az ebben elfoglalt hely. A mutató, jellegét tekintve flow, folyamatmutató kell, hogy legyen, másrészt olyan tartalmi elemeket szükséges, hogy tartalmazzon, amelyek objektíve mérhetők, tartósak, számszerűsíthetők és összehasonlíthatók más régió hasonló mutatóival. A szubjek-

tívnek látszó mutató tartalmi elemei alapján válhat használhatóvá egy gazdaságfejlesztési terv vagy koncepció megalkotásakor. Ilyen koncepciók az Európai Unió hétéves fejlesztési programjai, a Nemzeti Fejlesztési Tervek, a régiófejlesztési programok, az integrált város- és területfejlesztési stratégiák.

Természeti erőforrások (N – natural resources)

A természeti erőforrások előfordulása nem egyenletes, így egyes országok, régiók ezen erőforrások birtokában különleges előnyökre tesznek szert. Így régebben a bányászat, a korabeli nehézipari alapja, napjainkban a gáz- és olajforrások – mint az energia alapja különös előnyöket biztosítanak birtokosaiknak. Ezen erőforrások azonban kimeríthetők, másrészt az általuk biztosított előny csak egy-egy Kondratyev-cikluson belül érvényes. Ha az illető országban vagy régióban erre alapozva nem tudják a jövőbeli fejlődési forrásokat kifejlesztetni, akár le is maradhatnak (rozsdáövezetek). (Blahó 2002)

Energiaforrások (E – energy potencial)

A gazdaság fejlődéséhez nélkülözhetetlen az energiaellátás. A természeti erőforrásokkal való ellátottságban legfőbb különbség az energiaforrásokban van az országok között. Az abszolút előnyök itt érhetők leginkább tetten. Ezért indokolt az energiaforrásokat, illetve azokkal való ellátottságot külön számszerűsíteni. Az utóbbi évtizedekben a klaszszikus energiaforrások mellé felzárkóztak a jórészt tudásalapon működő atomenergiaforrások, illetve a fenntartható fejlődés eredményeként az ún. megújuló energiaforrások. Az Európai Unió legújabb kutatási projektjei ez irányban tesznek lépéseket. A kutatásokat Magyarország számára, a megújuló

termálenergia irányában is ki kell terjesztenünk. Erre külön mutató jelenleg még nincs. (Szentés 1999)

A mezőgazdaság fejlettsége (A – agrarian potencial)

A mezőgazdaság hagyományos alapja a gazdasági növekedésnek. Szerkezetét tekintve azonban a jövedelmezősége, az alaptevékenységet tekintve folyamatosan csökken (agrár-olló), ez ellen a mezőgazdaság „élelmiszer-gazdasággá” szerveződik át, amelyre már az ipari jövedelmezőség jellemző. Ez tartalmazza az élelmiszeripart, a kutatásfejlesztést és a forgalmazást is. Azok az országok tudnak jól támaszkodni az élelmiszer-gazdaságra növekedési potenciálként, amelyek a teljes vertikumot birtokolják (Nyugat-Európa, USA). Akik csak az alapanyagot termelik, a relatíve alacsony árak miatt a növekedéshez nem tudnak elegendő forrást szerezni. Annál inkább támaszkodhatnak a gazdaság e szektorára, minél inkább ipari, illetve tudásintenzív. Az emberiség jövőképét tekintve az élelmiszer-gazdaság meghatározó, mivel a világ népessége exponenciálisan növekedik, másrészt az élelmiszer tőzsdei terméké vált. Már jelenleg is működnek élelmiszer-gazdasági előrejelzések, ezek azonban rövid távúak és legtöbbször éghajlati tényezőkön alapulnak. Szükséges, hogy e legrégebbi gazdasági ágazat is rendelkezzen közép és hosszú távú objektív mutatókkal. (George 2009)

Iparosodottság (I – industrial potencial)

Az ipar fejlettsége (Kossuth: „Ipar nélkül az ország félkarú óriás”) napjainkban is egy-egy régió vagy ország fejlettségének mutatója. Az ún. ipari országok ma is a fejlett országok vezetői. Az ipar struktúrája azonban attól füg-

gően, hogy mennyire tudásintenzív, más-más jövedelmezőséget eredményez. A legújabb iparágak a tudásgazdaságon alapulnak, így a géntechnológia, a mechatronika, az informatika a legfejlettebb országokban húzóiparágak. Ahol ez a megújulás elmaradt „rozsdá-övezetek” jöttek létre, válságócok alakultak ki. A modern ipar, a modern szervezési kultúrával, nemzetközi menedzsment kultúrával a legfontosabb integrátor, húzóágazat. Azok az országok, amelyek nem támaszkodnak az iparra, és olyan gazdaságot építenek ki, amelyekben csak szolgáltatások vannak, kiszolgáltatottak, nagyon könnyen „válságáldozatokká” válhatnak. Az élelmiszer-gazdaság és a modern ipar az a bázis, amelyre a modern szolgáltatások támaszkodhatnak. (Korten 1996; Begg-Fisher-Dornbush 1994)

Szolgáltatások fejlettsége (SE – service potential)

Egy-egy régió rendelkezhet fejlettségét determináló szolgáltatási palettával. Így a kereskedelem, a kapcsolódó pénzügyi szolgáltatások, vagy a hagyományos logisztikai szolgáltatások történelmi távlatokban is meghatározzák egy-egy régió tartós fejlettségét. A gazdasági- és személyszolgáltatások a posztindusztriális társadalmak fő értékalkotó területe. Ahol e szolgáltatások hiányosak, a gazdaság más területei is kevésbé tudnak fejlődni. Így a tőkefogadó képesség a fejletlen infrastruktúrával rendelkező térségekben alacsony. Összességében bekorlátozza a fejlődési lehetőségeket. (Csernok-Erlich-Szilágyi 1975; Gelei 1981)

A kereskedelem fejlettsége (T – trade potential)

A kereskedelem művelése hagyományosan magas jövedelmezőségű tevékenység.

A kereskedő városok, illetve „államok” helyzetükből és fekvésükből adódóan tartós versenyelőnyt élveznek. Annak felismerése, hogy egy-egy régió rendelkezik-e a nemzetközi kereskedelmi tevékenységhez szükséges földrajzi fekvéssel, gazdasági potenciállal, motorja lehet növekedésüknek. Jelenleg nemcsak a hagyományos tengerparti kikötők válhatnak a fejlődés centrumaivá, hanem a fogyasztói piacok kapui, az új ipari bázisok területei is. A kereskedelem ma nagy nemzetközi cégek irányítása alatt működik, és egy-egy régióban jelenlétük a kínálati, és részben a keresleti potenciált is meghatározza. A jövedelmi viszonyoknak szintén van területi meghatározottsága, amely jórészt alapja a kereskedelem fejlődésének. (Samuelson-Nordhaus 2000)

A pénzügyi szolgáltatások fejlettsége (F – financial potencial)

A globális centralizáció ezen ágazatban vált legáltalánosabbá. A centralizált pénzügyi szervezetek, bankok, biztosítók a kereskedelemmel versengve a legeldugottabb helyeket is meghódították. A modern pénzügyi technikákkal szinte a legfejletlenebb piacokra is behatoltak. E technikáknak köszönhetően olyan helyeken is lehetővé válik a fejlődés, növekedés, ahol a hagyományos források nehezen akkumulálódnak. Ma ez a legglobálisabb iparág. A pénzügyi szolgáltatók nagy nemzetközi szervezetek tagintézményeivé váltak. A nemzetközivé válás a pénzügyi válság közepette is folyamatos. Meggyőződésük, hogy a még erősebb együttműködés a válság feloldásának legfontosabb útja. A modern gazdaság fejlődésének alapja a hitel, ennek operatív színtere a banki szolgáltatás. (Encyclopedia of The New Economy)

A logisztikai szolgáltatások fejlettsége (L – logistics potencial)

Az erőforrások és a termékek, valamint az információk célba juttatását végző logisztika az utóbbi évtizedekben produkálta a legnagyobb fejlődési ütemet. Segítségével és az alkalmazott új technológiákkal szinte minden terület megközelíthető. Ezzel együtt egyes technikák, logisztikai parkok, ipari parkok, közlekedési csatornák nem egyforma sűrűségűek, torlódási pontok alakulnak ki, amelyek a gazdasági fejlődés motorjai, az iparfejlesztés és a szolgáltatásfejlesztés bázisai. A logisztika fejlettsége teszi lehetővé a termelőerők nemzetközivé válását, ez alkotja a globalizáció technikai korlátját. A belső logisztika fejlődése a termelés gazdasági hatékonyságát mintegy 40%-kal növelte az utóbbi évtizedekben. A logisztikai szolgáltatások önálló szolgáltatási ággá váltak, jelentőségük messze túlnyúlik a hagyományos szolgáltatásokon. A kapcsolódó szolgáltatáscsoport teszi lehetővé az ipar és más szolgáltatások fejlesztését egy régióban, összességében a gazdasági fejlesztés egyik legfontosabb fogadótényezője. (Szegedi-Prezenszki 2010)

Az emberi erőforrások fejlettsége (H – human potencial)

A humántőkét, emberi tőkét (Jánosi 1984; T.W. Shultz 1989; Kozma 1981) mindig is a növekedés forrásának tekintették. Ha a fizikai jellemzőket tekintjük, az emberivagyon fő jellemzője a létszám, a korstruktúra, a képzettség és az egészségi állapot. E jellemzők azonban egyes esetekben jövedelemtermelők, más esetekben a fogyasztást növelik. Miután az optimális szerkezet kialakítása sok érdektől függ, akár a gazdaságfejlődés érdekeivel is ellentétes az optimalizálás (megfelelő korstruktúra). Ide sorolható a szociálpolitika, amely segítheti,

egyben gátolhatja is a gazdaság fejlődését a modern gazdaságban.

A tudásgazdaság fejlettsége (SI – science potencial)

Az emberi erőforrás bázisa a tudásgazdaságnak, illetve az az oktatási kutatási intézményrendszer, amely karbantartja és közvetíti az ismereteket a vállalkozások és az emberek felé. Közismert tény, hogy az oktatás az emberi erőforrás jövedelemtermelő képességét megtízszerezi. (Egri 2012) Ma az oktatási, kutatási vállalkozások, egyetemek jövedelmező gazdasági vállalkozások is lehetnek, amelyek jövedelmezősége különösen a felsőfokú- és szakképzést tekintve vetekszik a gazdasági szervezetekkel. (Polónyi 2002)

A strukturális szerkezet és integráltság, szervezettség (SU – structural potencial)

A világgazdaság jövedelmezőségét tekintve erősen szegmentált. A centrum országok azokat a gazdasági tevékenységeket művelik, amelyek magas jövedelmezőségűek, míg a perifériás országok az alacsony jövedelmezőségű ágazatokat művelik. A geoökonómiai potenciált ma leginkább ez a tényező határozza meg, és ez a legkevésbé kikutatott terület. Így a centrumhoz való közelség, a centrumhoz való integráltság, a nemzetközi munkamegosztás hierarchiájában elfoglalt hely, illetve a gazdaság komplex szerkezete. (Fazekas 2012) A gazdasági szerkezet egyes szegmenseinek jövedelmezősége igen eltérő (Egri 2012), így a magas jövedelmezőségű (pénzügy, kereskedelem, ipar) ágazatok túlsúlya magas GDP-t eredményez, míg az alacsony jövedelmezőségű területek (mezőgazdasági alapanyagtermelés) tartósítják az alacsony jövedelmezőséget. A magas jövedelmezőségű szolgáltatások

nemzetközivé válása (kereskedelem, logisztika) a magas GDP-t stabilizálják. Ugyancsak magas jövedelmezőséget vetít előre a tudás-gazdaság arányának növelése.

Egyéb ismeretlen tényezők (O – other)

Ide sorolhatjuk azokat a fel nem tárt tényezőket, amelyek vagy ismeretlenek, vagy pedig teljesen új tényezőként jönnek számításba. Ilyen az így, felfedezett új ipari nyersanyag, amelynek jelentősége túlnyúlik a régió határain, vagy egy új ipari beruházás, szolgáltatáscsomag, logisztikai beruházás (ipari park, autópálya, vízi- és légikikötő stb.). Egy ilyen új tényező potenciálját és rangját tekintve nemzetközi szintre emelhet egy-egy régiót, gazdasági kapcsolataiban a többi tényezőt sokszorosán meghaladó súllyal szerepelhet az új tevékenység.

A geoökonómiai potenciál lehetséges meghatározása

Ahhoz, hogy a régiók, országok közötti rangsort, gazdaságfejlesztési lehetőségeket elemezni tudjunk, a fenti elemeket valamilyen objektív számszerű mutatóvá kell alakítanunk. Szükséges a gazdaságökonómiai elemek fenti meghatározása, illetve annak pontosítása. Valamilyen módon jelezniük kell egyes elemek súlyát (index állás). Az elemek számával átlagolnunk kell a százalékosan összegzett számszerű adatokat. Célszerű, ha a kiindulópontot egyes elemeknél az önellátás (egy-egy régió, egy-egy ország lakosságára vetítve) teljes szintjét 100%-ra vesszük. Ha az elemzett terület egy-egy elemből nem képes önellátásra, akkor az illető elem súlya 100% alá kerül. Ha a kapacitás többszöröse az önellátás mértékének, akkor kívánatos ennek az arányát az elem súlyindexében feltüntetni.

Így egy terület (régió, ország) geökonómia potenciálja, százalékban meghatározva a következő lehet:

$$GP = \frac{F(Na + Eb + Ac + Id + SEe + Tf + Fg + Lh + Hi + SIj + SUk + Ol)}{Nr}$$

Ahol a geökonómiai potenciál elemeit a kisbetűkkel súlyoztuk, illetve az összeadott kapacitásokat az elemek számával elosztva kaphatjuk a geökonómiai potenciál százalékos lehetőségét az illető területre. E komplex mutató lehetővé teszi, hogy egy régió jövőbeni gazdasági lehetőségeit előre vetítve, részleteiben is és komplexen is, valamilyen százalékos számmal jellemezzük. Így például az élelmiszergazdaságnál 100%-kal jellemezhetjük a totális önellátást. Ha ettől többszörös a lehetőség, akkor a súlyindexben tüntethetjük fel (kétszeres, háromszoros stb.). Ugyanígy járhatunk el a többi részmutatónál is. A nevezőben szereplő osztó a mutatók számával osztja el a számlálóban lévő összesített eredményt. Így a kapott jellemző – vélhetően – egy terület jövőbeni fejlődési potenciáljára utalhat. E potenciál gerincét a geökonómiai tényezők adják, amelyekből a szubjektív tényezőket jórészt kiszűrhetjük ezzel a módszerrel. Vita lehet, hogy mit tekintünk továbbra is 100%-nak, illetve többszörös súlynak. Mivel eddig sem a statisztika, sem a gazdasági elemzések ilyen mutatót nem használtak, az elemeket szükséges önállóan használni a jövőben. Mind a nemzetközi tervezés, mint a regionális tervezés előbb-utóbb kiváltja egy ilyen mutató bevezetésének szükségességét.

A geökonómiai potenciál rangsorképző jellege

A geökonómiai potenciál fenti lehetséges tényezőinek súlya állandóan változik. Egyes hagyományos tényezők aránya csökken, másoké növekszik, és újak jelennek meg.

Ilyenek a szubjektív emberhez kapcsolódó, tudáshoz és szervezetekhez kapcsolódó tényezők. Ezek számszerűsítése bonyolult,

másrészt gyorsan változnak. Az ezek alapján képzett rangsorok így csak egy pillanatnyi állapotot mutatnak, de a gazdaság alakulása és alakítása szempontjából sokatmondóak. Vita lehet egyes tényezők súlya és aránya egy régió geökonómiai potenciáljának meghatározásában, de a pusztán virtuális leíró elemzésnél sokkal többet mondhat. Elgondolkozhatunk azon, hogy a geökonómiai potenciál lehetséges bővülése mellett milyen annak a kihasználtsága. Legtöbbször a fő gazdasági probléma a lehetőségek ki nem használása miatt van. A kihasználtság vázlatos gondolkodásunk újabb területe lehet, amely a régió és területfejlesztés számára újabb jelzésértékű probléma.

Ha a fentiek alapján rangsort készítünk, többet mond el, mint a GDP alapján alkotott rangsorok, hiszen itt a lehetőségek és a ki nem használt lehetőségek is számszerűsíthetők, valamint a múltbeli és a jövőbeli jellemzőket is tartalmazhatja a mutató. A gazdaságban eddig használatos mutatók pillanatnyi állapotot mutatnak, és a területfejlesztésben csak korlátozottan használhatók fel jövőbeli előrejelzéshez.

Egy jól elvégzett elemzés meghatározhatja helyünket a világban, egyúttal feltárhatja azokat a folyamatosan változó lehetőségeket is, amelyek kihasználása minden területfejlesztési koncepció immanens része.

A geökonómiai mutató megalkotása, a gazdaságfejlesztési programok és stratégiák alkotásakor szükségszerű.

Egy ilyen komplex mutató elemeinek feltárása szakmai vita eredménye lehet.

A mutató súlyainak megalkotása ugyancsak szakmai vita kompetens.

A szubjektív elemek kiszűrése (ami például a Swot-elemzésnél adottság) szükségszerű.

A mutató jellege alapján mindenképpen dinamikus mutató, illetve flow típusú. Ebből fakadóan tartalma változhat, valamint egy területfejlesztési stratégiánál, illetve vizsgálatnál, a módszerek között e mutató elemeit fel kell tüntetnünk.

A mutató ilyen komplex jelleggel gazdasági szakemberek között még nem elfogadott, részelemei a kutatásokban helyet foglalnak, azt a gazdaságpolitika már használja. (Gazdaságpolitikai kasszótár 1976; Veress 1999)

Kárpátalja geoökonómiai potenciáljának meghatározásánál alapvető a természeti erőforrások mennyisége, az ipari és a mezőgazdaság fejlettsége, a humán erőforrás mennyisége, minősége, valamint a szolgáltatások között a logisztika fejlettsége. Ezek közül kiemelkedő lehetőség a logisztika és a kereskedelmi szolgáltatások globális lehetősége, valamint az emberi erőforrás minősége. Extern tényező az Európai Unióval való kapcsolat.

3. A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS EMBERI ERŐFORRÁSAI

A különféle kutatások szinte egyöntetűen az emberi erőforrást, illetve annak különböző jellemzőit határozzák meg a növekedés végső forrásaként. (Jánosi 1960) A természeti tényezőket, valamint a geoökonómiai fent felsorolt tényezőket másodlagosnak tekintik (erre legjobb példa Japán fejlődése). Ahhoz, hogy az emberi erőforrás növekedésre gyakorolt hatását objektíven értelmezni tudjuk, a tudásra és a tudás alapján létrejövő ágazatokra kell figyelni. Vagyis a kifejlesztett munka mennyiségére, a felhasznált tudás mennyiségére, milyenségére, a szervezetekre mint értéknö-

velő tényezőkre, valamint a tulajdonosi (tőke) menedzsment tevékenységére.

Ha a munkára mint egyszerű fizikai tevékenységre tekintünk, és ezt alapul vesszük, akkor összehasonlítási alapként viszonyíthatjuk a különféle felkészültséget igénylő munkákhoz. Ha Eurostat (Európai Unió statisztikai bázisa) adatait 1960-tól áttekintjük, akkor egyértelműen rögzíthető, hogy a szakmunka jövedelemtermelő képessége az egyszerű fizikai munkának átlagban mintegy háromszorosa, a kvalifikált szakmunka (egyetemet, főiskolát végzett) jövedelemtermelő képessége a fizikai munkának 10-12-szerese. Egyértelműen látszik, hogy a kvalifikáció, a tudás intenzív munka jelentősen fokozza a termelékenységet, hatékonyságot. Azok a társadalmak, ahol a munkavégző népesség szakmailag képzetesebb az egész társadalom jövedelemtermelő képessége sokszorosára növekedhet.

Ha az ágazatokat tekintjük mint tőkebefektetési területeket, azaz a tőke hatékonyságát, végső soron jövedelemtermelő képességét, akkor a rendelkezésünkre álló Eurostat adatokból számolva a klasszikus mezőgazdaságra 100 egység beruházásra 4–6% tiszta jövedelmet kapunk, a feldolgozóiparra 8–12%-ot, a kereskedelemre 18–24%-ot, K+F+I és a pénzügyi szféra 40–70%-os jövedelmezőséget mutat. Ez meggyőző bizonyítéka annak, hogy a csak mezőgazdasági országok miért nem tudtak a fejlődés élvonalába kerülni, és az ipari forradalom miért tette lehetővé a tőkésedési folyamatok elindulását, illetve a pénzügy globalizáció és a kereskedelmi globalizáció miatt vált napjaink meghatározó gazdasági erejévé.

Ahhoz, hogy egy térség gazdaságfejlesztési programját vagy trendjét meghatározzuk, a fenti tényezőket kell egységes rendszerben, kölcsönhatásában ábrázolnunk. Ezt mutatja a következő táblázat:

Jövedelmezőség növelő hatás 10-szeres			Jövedelemnövelő hatás 10-szeres	
Munkatevékenységek jövedelmezősége (hozadéka)			Ágazatok jövedelmezősége	
	Munkabér, jövedelem	Vállalkozói, tulajdonosi hozadék (munkabérhez viszonyítva)	Ágazatok	100 egység beruházásra jutó %-os jövedelem
Kvalifikált szakmunka (felsőfokú, egyetemi, főiskolai szakképzettség)	1	7–12	Pénzügy, K+F	40–70%
			Kereskedelem	18–25%
Szakmunka (szakképzett)	1	3	Ipar	8–12%
Egyszerű fizikai munka (alapképzettség, szakképzetlen)	1	1	Mezőgazdasági alaptévékenység	4–6%

Forrás: Eurostat adatai alapján számolva 1960–2010.

Európai Unió országok statisztikai átlagai alapján számolva

A fentiek alapján fontos, hogy a kvalifikált munkaerő és a hatékony ágazatok találkoznak a fejlesztési elképzelésekben. Ez azt eredményezheti, hogy a hatékony ágazatokban, a tudás intenzív területeken foglalkoztatott kvalifikált munkaerő a GDP nagyságát sokszorosára (az alap mezőgazdasági termelés és képzetlen munkaerő esetén) akár százszorosára is növelheti. Vagyis egy tízszeres jövedelmezőségű munkaerő egy tízszeres jövedelmezőségű ágazatban százszoros GDP-növekedést eredményezhet. (Egri 2012)

4. A JOGOK ÉS A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS JELENTŐSÉGE

A szabadversenyos kapitalizmusban – amit Adam Smith, David Ricardo vagy akár Marx leírt – a tőke és a termelési erőforrások szabadon áramlanak a gazdasági hatékonyság céljából az ágazatok között. A monopóliumok létrejöttével különösen napjainkban erős törekvés van arra, hogy a növekedés egyes potenciális lehetőségeit egyes nemzetközi cégek kisajátítsák. Ez legtöbbször a jog eszközzel történik, amelyek igyekeznek helyzeti előnyöket kovácsolni a gazdasági lehetőségekből.

Napjainkban a különböző jogi szervezeti formák előnyben részesítik a nagy nemzetközi szervezeteket.

A nemzetközi monopóliumok belső kapcsolatai ma már tudományos alapokon nyugszanak, és felhasználják az informatika, a pszichológia, a szociológia, vagyis a szervezési és embertudományok legújabb eredményeit. Bátran mondhatjuk, hogy kezükben a szervezeti kapcsolatok termelőerővé és a gazdasági növekedés egyik legfontosabb hajtóerejévé váltak.

A hagyományos integrációk, vagyis a jogilag önálló szervezetek közötti termelési, kereskedelmi, fejlesztési kapcsolatok annak megfelelően, hogy milyen új nemzetközileg is kompatibilis szervezetek jönnek létre, válnak a növekedés hajtóerejévé. Legtöbbször ezen integrációk egybeolvadnak, és az addig önálló cégek leányvállalatokká, termelő egységgé módosulnak. Ezzel makrosíkon növekszik a hatékonyság és a nemzetközi piac kihasználtsága.

A nemzetközi integrációk (az Európai Unió integrációi vagy a készülő észak-atlanti integráció) olyan jogi kereteket adnak a nemzetközi cégeknek, amelyek szinte a jogszabályban határozzák meg a profit nagyságát, annak lehetőségét.

A fentiek alapján ma a szervezetek, a szervezethez, az integrációk, valamint a nemzetközi integrációk a gazdasági növekedés egyik leghatékonyabb bázisaivá, netalán gátjává váltak.

A kárpátaljai régió jogi helyzetét tekintve, Ukrajna átlagos régiói között foglal helyet. Ha az érdekeket nézzük, Ukrajnának és az Európai Uniónak is érdeke, hogy kialakuljon egy összekötő kapocs mind technikailag, mind gazdaságilag és jogilag is. Erre Kárpátalja kiválóan alkalmas.

5. KÜLÖNLEGES ÖVEZETEK A VILÁGBAN

A nagy földrajzi felfedezések, a gyarmatosítás időszakában a természeti feltételek alapján létrejöttek azok a kikötők, amelyeket a nemzetközi jog alapján szabad kikötőkké nyilvánítottak. Ez kölcsönös előnyökhöz juttatta a kikötőket üzemeltetőket, valamint az igénybevevőket. Kialakultak azok a szolgáltatások, amelyek a kikötőbe betérő idegen hajósok számára hosszú távon szükségesek voltak.

A XVIII. században létrejött szabadkikötők napjainkra különleges övezetökké, városokká alakultak, amelyek a nemzetközi kereskedelem és pénzügyi szféra központjaivá váltak. Ezek legtöbbször adóparadicsommá is váltak, így híresek a Bahamák, a Cook-szigetek, Gibraltár, Kajmán-szigetek, Mauritius. De ma már egyes államok is ilyen különleges övezetté nyilvánítják magukat. Így Ciprus, Svájc, Luxemburg, Liechtenstein vagy Nevada és Delaware állam, Málta, Dubai stb. Hasonló státusszal bírnak Hongkong és Singapore is. E területek nemzetközi jelentőségűek. Mai felmérések alapján a világ pénzügyeinek közel 50%-át bonyolítják le.

A fentiekhez kissé eltérő konstrukciók az ipari, tudományos, technológiai parkok, amelyek egy-egy cél köré alakulnak. Így a foglalkoztatási célú ipari parkok, amelyek a gazdasági lemaradásból a foglalkoztatást tűzik ki célul.

A tudományos ipari parkok a fejlett országokban a gazdaság hatékonyságának növelése érdekében igyekeznek egyesíteni a tudományos kutatást, az oktatást és a termelést. Ma a világon az ipari, technológiai, logisztikai és tudományos parkok egyazon elv alapján szerveződnek, mégpedig, hogy a szolgáltatások mennyisége és színvonala a park területén éri el az élen járó nemzetközi színvonalat. E szerveződéseknek köszönheti gyors felzárkózását Kína, de hozzájárul az USA, Németország és Franciaország gazdasági potenciáljának és helyezésének megőrzéséhez is.

A rendszerváltás utáni időszakban a kelet-európai országok a gazdasági felzárkózás érdekében igyekeztek felhasználni az ipari parki lehetőségeket (Magyarországon jelenleg jogi konstrukció keretében több mint 100 ipari park létezik, ténylegesen közel 50 ipari park működik).

A különleges övezetek (off-shore) teremtése és létrehozatala nem igazán illeszkedik az Európai Unió jogrendjébe, de a meglévő szervezeteket az unió továbbra is tolerálja.

6. IPARI PARKOK ÉS SZOLGÁLTATÁSAIK

A leírtak alapján ipari parkot Németországban önkormányzati tulajdon keretében 1950-es évektől hoztak létre, ami hozzájárult a német gazdasági csodához. Franciaországban már tudatosan állami kezdeményezésre hoztak létre tudományos ipari parkokat. Az Egyesült Államokban az egyetemek kezdeményezésére (Szilícium-völgy) születtek ipari technológiai tudományos parkok. A már említett kínai felzárkózás is a korabeli '60-'70-es években induló központi kiemelt zónákból indult. A '70-es évektől kezdve a gazdaság- és iparfejlesztés szerves eszközévé vált az ipari parkok szervezése. Megjegyzendő, hogy azokban az országokban, ahol az infrastruktúra nemzetközi szintű, a meglévő fejlett cégek az összefogásban rejlő potenciált igyekeztek kihasználni.

Így például Ausztriában a klaszterek váltak az együttműködés bevett formáivá, vagy az ún. szakosított ipari parkok váltak húzóerőkké.

Ha az ipari parkokat csoportosítani akarjuk, akkor a céljaikat és lehetőségeiket kell számba vennünk. Az egyik legklasszikusabb a fejlett országokban a fejlesztési célú, innovációt támogató ipari park. Ilyen az Egyesült Államokban a MIT vagy a Szilícium-völgy, Franciaországban a Grenoble-i ipari park, Németországban München mellett az Ingolstadt-i ipari park, vagy Japánban Tokióban a cukubai ipari park. Kevés publikáció jelent meg a katonai ipari parkokról, amelyeknek nagy bázisai vannak az Egyesült Államokban. A foglalkoztatási célú ipari parkok az utóbbi évtizedekben terjedtek el a volt szocialista országokban. Ennek élharcosai a kínai különleges övezetekben lévő ipari parkok. Kereskedelmi célú ipari parkok zömmel a kikötőkre vagy ún. offshore övezetekre települtek, ahol sokszor az egész város jogilag ennek hatálya alá kerül. Így Hongkong, Szingapúr, Gibraltár, az afrikai-spanyol Celuta, a Csatorna-szigetek, a MAN-szigete, részben ilyen Málta, Ciprus vagy akár Luxemburg is. E területeken különleges jogi determinációt használnak, különösen az adókedvezmények meghatározóak. Technikailag érdekes az ún. határon átnyúló ipari park, mint például Magyarország és Ausztria között a Szentgotthárd-Heiligenkreutz-i ipari park.

A tulajdonosokat tekintve jellemző, hogy az Egyesült Államokban egyetemi és magánkezdeményezésre alakulnak ipari parkok, Franciaországban és Kínában állami kezdeményezésre, az európai volt szocialista országokban és Németországban önkormányzati kezdeményezésre.

A fentiekén túl új formációk fejlődnek ki napjainkban, így a termelés, a logisztika és a tudomány összeolvadása. Egyre erőteljesebben jelenik meg az ipari parkok körében is a hálózatosodás, valamint a szakosított ipari parkok

kialakulása (így könnyűipari ipari parkok, autóipari ipari parkok stb. megjelenése).

Az eddig létrejött felzárkóztatási (foglalkoztatási) célú ipari parkok a nyújtható szolgáltatások palettájának csupán töredékét képesek nyújtani, így fejlődésük sokszor megreked az infrastruktúra alapszintjén. Áttekinve az előzőekben említett széles nemzetköz palettát, a következő ipari parki szolgáltatások megszerzése célszerű:

- Technikai infrastruktúra

Mindazok a szolgáltatások tartoznak ide, amelyek a terület fizikai valójához kötődnek: telek, közlekedés, épületek, energiarendszerek, víz, ipari víz, szennyvíz, szilárd- és folyékony ipari hulladékkezelés és feldolgozás. Ezek a szolgáltatások egymásra épülnek, a szolgáltatásokat az ipari park vagy az ipari parkban működő szolgáltató vállalkozások nyújthatják.

- Logisztikai infrastruktúra

Napjainkban az ipari parki és logisztikai parki szolgáltatások összeolvadásának lehetünk tanúi. A parkon belül raktárak, raktári szolgáltatások, csomagolás, fuvarszervezés, külkereskedelem, speditóri szolgáltatások, vámolás, információtechnika, telefon, internetkapcsolat vehető igénybe.

- Közgazdasági infrastruktúra

A közgazdasági infrastruktúra olyan szolgáltatáscsomag, amely elsősorban a parkban lévő vállalkozások hatékony működését szolgálja piaci és pénzügyi szakterületen. Ilyenek a piaci információk, marketingszolgáltatás, banki biztosítási szolgáltatások, hitelek, pályázati menedzselés, postai szolgáltatások, könyvelés, számvitel, munkaerőbérlés, közvetítés.

- Jogi infrastruktúra

Cégalapítás, irodák működtetése, szabadalmi jogok, hatósági kapcsolatok, adókedvezmények igénylése, pályázati információk, vám-szabadterületi szolgáltatások, ingatlanközvetítői értékbecslői szolgáltatások vehetők igénybe.

- Informatikai infrastruktúra

Szükséges, hogy az informatika által nyújtott szolgáltatások önálló csomagban jelenjenek meg, és a technikán túl beletartozzon annak karbantartásával együtt a szoftverek fejlesztése a termelési célú informatika. Ez lehetővé teszi a cégek nemzetközi hálózatba való csatlakozását és az ún. virtuális ipari parkokhoz való kapcsolódást.

- K+F+I infrastruktúra

Ahhoz, hogy az ipari parki cégek élvezni tudják a tudásgazdaság nemzetközi előnyeit, új kapcsolatrendszerrel kell kialakítani a kutatással, fejlesztéssel. Ez szervezett kapcsolatok feltételez a régió kutatóintézeteivel, egyetemeivel és fejlesztési szervezeteivel, és közös fejlesztésekben, kutatásokban, pályázatokban és piacra lépésben ölt testet.

- Humáninfrastruktúra szolgáltatások

Ipari parkon belül szükséges a munkaerő és alkalmazottak fizikai kiszolgálása (étkeztetés, egészségügy, továbbképzés stb.), amely akár egy külön vállalkozás is lehet. Fontos a munkaerő-közvetítés, a közös gyakornoki programok kifejlesztése. Ide tartozik a menedzsment és a kvalifikált nemzetközi szakemberek számára nyújtott, az érintett településen hozzáférhető lakás, iskola, család számára nyújtandó szolgáltatások. (Egri 2002)

Kárpátaljára vonatkoztatva át kell gondolnunk, hogy a meglévő ipari parkok, amelyek részben szakosítottak tekinthetők (Csap – autóipar), milyen profilú ipari parkok telepít-

hetőek és milyen kezdeményezésre. Így tere lehet a szakosított ipari parkoknak, a tudományos ipari parkoknak, valamint a szolgáltató jellegű és foglalkoztatási célú ipari parkoknak. Ezek az alakuló nemzetközi hálózatokba is be tudnak kapcsolódni.

7. KÜLÖNLEGES ELŐNYÖK KÁRPÁTALJÁN

Ha Kárpátaljával, mint régió gazdaságfejlesztésével akarunk foglalkozni, fel kell tárunk azokat a természetben és a történelemben rejlő lehetőségeket, adottságokat, amelyeket a terület fejlesztésének bázisaként használhatunk. Földrajzi adottságait tekintve a régió sok tekintetben átmenetet képez a kulturált gazdaságok és geológiai területek között. Ezeket is figyelembe véve egy további kutatás alapja lehet az alant felsorolt kvázi előnyök. Ha szisztematikusan feltárjuk a geoökonómiai potenciálban meghatározottakat, akkor ezek közül kiemelkedik néhány sajátosság, amely a jövőben fontos lehet:

- Határövezet

A régió nemcsak földrajzilag tekinthető határterületnek, országok közötti választóvonalnak, hanem gazdaságilag is, hiszen határos az Európai Unióval, illetve részét képezi a FÁK országok tömörülésének. A határövezetek vagy elválasztanak, vagy összekötnek régiókat, ebben az esetben ki kell emelnünk az összekötő tényezőket. Így a természeti környezet, az évezredek gazdasági kapcsolat, a népesség, a közös kultúra stb. E tényezők nemcsak gazdaságilag, hanem nyelviileg is olajozottá tehetik a határövezet légiessé tételét, illetve azon jogi előnyök kihasználását, amelyek jelenleg különbségként vannak jelen a határ két oldalán. Lehetővé válik olyan szervezet működtetése, amelyek a határon átnyúlnak, így ipari parkok, gazdasági klaszterek, kulturális szakképzési szervezetek, közös vállalkozások, tudás és tőke export és import. A

terület fordítókoronggá válhat a két nagy gazdasági régió között.

- Logisztika

A terület mindig is a népek országútja volt, és jelenleg is az. A térségi logisztikai elemek közül kiemelendő a vasúti és közúti logisztika, amelyek külső vállalkozásokkal, vagy akár európai uniós támogatással is fejleszthetők. Mint régió alkalmas arra, hogy a Kelet-Európa számára szolgáltatást nyújtó logisztikai központok megtelepedjenek itt. Ez a határövezetből is fakad, illetve a közel 50 milliós ukrán piac tőkevonzó képességéből.

- Kulturális környezet

A térség a kultúrák találkozási helye, több felsőoktatási intézmény otthona. Fontos a valódi kultúrából fakadó gazdasági mentalitás (munkakultúra), amely szervesen illeszkedik az európai gazdasági kulturális identitáshoz. Ez a gyakorlatban jelenleg is működik, hiszen a térségből tízezres nagyságrendben vállalnak munkát az Európai Unióban nyelvi és kulturális nehézség nélkül. A magyar nyelv ismerete a lakosság részére elfogadott (nem csak a magyar ajkúak számára). Ez egyúttal gazdasági lehetőséget is rejt számukra. Az orosz irányba való kapcsolatról ugyanez mondható el, hiszen az orosz nyelv ismerete is általánosnak mondható a térségben.

- Európai Unió

Az ukrán külpolitikában az Európai Unió jelenleg feladatként van jelen. A jelenlegi vitás kérdések (Oroszország) hosszú távon a természetes fejlődés révén egy irányba mutatnak, amit az európai érdekek is alátámasztanak. Az elkövetkező időszakban nemcsak Ukrajnának, hanem Oroszországnak is alapvetően fontos, hogy az Európai Unióval jó gazdasági kapcsolatai legyenek. Ez kölcsönös érdek, amelynek érvényesülését jelenleg néhány globális

érdekcsoport akadályozza. Ettől függetlenül az ukrán EU-kapcsolatok fejlődése érzékelhető és egyre inkább intézményesül (vízumkényszer eltörlése stb.). E fejlődési vonalra a kárpátaljai régió, mint az Interreg programok révén is tapasztalatot szerzett terület, segítheti Ukrajna fokozatos integrálódását. Ez Kárpátalja részére gazdasági előnyöket, perspektívát is jelent.

- Logisztikai tengelyek

A belső logisztika és ellátási logisztika mellett az igazi nagy lehetőség a térségi logisztika kihasználása. A fent említett vasúti és közúti kapcsolatrendszer az eltérő technológiák (vasúti tengelytáv) miatt is sajátos művelettel bővül a határon. De az igazi jelentőség a kelet-nyugati ún. európai V. korridor, amely kapcsolatot jelent Távol-Kelet és Nyugat-Európa között (Selyemút). E vonalnak része a Transz-Szibériai vonal, amely a kínai áru mozgást hivatott szolgálni a szárazföldön (a kínai–orosz határon lévő átrakó kapacitás 180 millió tonna/év, a Csap–Záhony átrakó kapacitás ennek tizede).

Potenciálisan jelentőssé válhat az Európai Unió közép-európai észak-déli logisztikai tengelye, amelyhez a térség logisztikája is kapcsolódhat. Ez a jövőbeni fejlődés szempontjából fontos, hiszen a fejlődő kelet-közép-európai balti, lengyel, magyar térséget köti össze a déli görög mediterrán térséggel.

Mindkét tengely bázisul szolgálhat logisztikai szolgáltató központok, ipari parkok telepítéséhez, üzemeltetéséhez. E tengelyek szervesen be tudják kapcsolni Kárpátalját a globális gazdaságba.

8. ÖSSZEFOGLALÁS. POTENCIÁLIS LEHETŐSÉGEK, JAVASLATOK

A fenti vázlatos elemzés alapján láthatjuk, hogy Kárpátalja igazi jelentőségét és lehetőségét

nem az önellátás és az önmagába fordulás adja, hanem a különleges geoökonómiai, geopolitikai lehetősége. A geoökonómiai potenciál szisztematikus feltárása rávezethet bennünket azokra a térségi adottságokra, amelyekre támaszkodva a térség gazdasága fejleszthető. Ugyancsak fontos orientáló tényező a humán-erőforrás és az ágazatok hatékonysága alapján történő fejlesztés. A tudásintenzív gazdaság hosszú távon is eredményesebb lehet, mint az extenzív tényezők alapján történő növekedés, mely magában foglalja a minél intenzívebb bekapcsolódást a logisztikai pályák révén a nemzetközi gazdaságba. Ez legfőképpen a különböző gazdasági szolgáltatások nyújtásában ölthet testet, aminek szervezeti kereteit az ipari parkok adhatják. Az ipari parkok típusai közül a klasszikus szolgáltató parkok mellett a tudományos ipari parkok, a logisztikai ipari parkok és különleges határon átnyúló ipari parkok lehetősége adott. Ezek közül már vannak pozitív példák (Csap), de a lehetőségek messze nem kihasználtak. Az európai uniós kapcsolatok bővülésével kiteljesednek a fent leírt lehetőségek.

Kárpátalja számára különleges jogi keretet szükséges megfogalmazni (különleges övezet), amely az adókedvezmények mellett a helyi döntések, kapcsolatépítések önállóságában fejeződhetnek ki. E jogi keret lehetővé tenné a térség számára különleges európai

övezetként való működést (ezt ma Ukrajna saját jogon sokkal könnyebben megteheti, mintha az Európai Unió tagja lenne). A térség számára hosszú távon, de akár rövid távon is perspektívát jelentene úgy, hogy ez egyúttal Ukrajna számára is egy vonzó potenciális előnyt hozna az Európai Unióban (ezt meg lehetett volna tenni a Krím félsziget helyzetének feloldására is).

Megfelelő gazdasági potenciált jelent az Ungvár–Csap–Záhony övezet együttes fejlesztése és kezelése, amely a logisztika mellett a tudásipar, az ipar összekapcsolására is lehetőséget adhat. Ez a határon átnyúló térség történelmi kapcsolatainak gazdasági folytatását és fejlesztését jelentheti európai uniós keretek között. Több logisztikai, ipari, valamint tudományos park kialakítására is lehetőség van a már működők mellett.

Beregszász térsége kulturálisan is különleges, hiszen lakossága magyar anyanyelve révén eddig is integrálva volt a magyar kultúrába. A térség mint határ menti övezet a leírt előnyök mellett a kulturális kapcsolatok gazdasági kapcsolatokká váltságában szerezhet előnyöket. Fordítókoronggá válhat a térségi magyar-kárpátaljai gazdasági kapcsolatok számára. A beregszászi főiskola szakképzéseinek fejlesztésével a gazdasági növekedés egyik pillérévé válhat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAJOR T.–EGRI I. (2011): Three borders, one question. Logisztikai Évkönyv, MLE. Budapest
- BARA Z.–SZABÓ K. (2006): Comparative Economics. Aula Kiadó. Budapest
- BARA Z.–SZABÓ K. (ed.) (1996): Comparative Economics. Aula Kiadó. Budapest
- BEGG D.–FISHER S.–DORNBUSH R. (1994): Economics MCGraw-Hill, London
- BERÉNYI J. (1976): A Pocket Dictionary in Economic Politics. Kossuth Kiadó. Budapest
- BLAHÓ A. (2002): World Economics. Aula. Budapest
- CSEERNOK A.–ERLICH É.–SZILÁGYI GY. (1975): Infrastructure. Eras and Countries. Kossuth. Budapest

- DULEBA SZ. (2009): A Possible Application of the AHP Method for Trend Determination (In Hungarian) Szigma. 40(3-4) 157–170 p.
- EGRI I. (2002): Az ipari parkok szerepe és jelentősége a gazdaságfejlesztésében. Közlemények. Debreceni Egyetem Műszaki Kar
- EGRI I. (2008): Záhony logisztikai fejlesztési program. Nyíregyházi Főiskola. kézirat.
- EGRI I.–DULEBA SZ.–KÁDÁR A. (2010): Magyarország logisztikai lehetőségei Dél-Oroszországban. Bessenyei Kiadó. Nyíregyháza.
- EGRI I. (2012): Global logistics versus Hungarian geoeconomy logistics potential. Logistic Almanac 2012. Budapest
- EGRI I. (2012): An Attempt to Identify the Geoeconomy Potential Factor Economic and Social Scientific Notices IV/2.College of Nyíregyháza.
- EGRI I. (2014): Geoeconomy potential versus logistics potential. Logisztikai Évkönyv. MLE, Budapest
- Encyclopedia of The New Economy. <http://hotwired.lycos.com/special/eue>. 2012.10.10
- FAZEKAS K. (2012): The Situation and Future of the Hungarian Employment from a New Aspect. Presentation on the 50th vándorgyűlésén of the Hungarian Economic Society. Eger
- GELEI A. (1981): The Backwardness Model of Growth. KJK. Budapest
- GEORGE S. (2009): A Lugano Study. Kairosz. Budapest
- HAINES B. (1978): Introduction to Quantitative Economics. KJK. Budapest
- HORVÁTH GY. (1989): The Development and Institutions of Regional Economy Organisation. Akadémiai Kiadó. Budapest
- JÁNOSI F. (1984): About the Trend Line of Growth. KJK. Budapest
- KORTEN D. C. (1996): The World Rule of Capitalist Companies. Kapu. Budapest
- KOZMA F. (1980): Human Factor in Economic Development. Kossuth. Budapest
- NELLIS J. G.–PARKER D. (1997): The Basics of Economics. Panem Kiadó. Budapest
- POLÓNYI I. (2002): The Economics of Education. Osiris. Budapest
- SAMUELSON–NORDHAUS (2000): Economics. KJK. Budapest
- SHULTZ T.W. (1989): Investment to Human Capital. KJK. Budapest
- SZEGEDI-PREZENSZKI (2010): Logistics Management. Kossuth. Budapest
- SZENTES T. (1999): World Economics, Aula. Budapest
- A Picture of the Social-Economic Situation. 1995. (edited by. Veress-Egri-Filepné) Stúdium. Nyíregyháza
- VERESS J. (1999): Economic Politics. Stúdium. Nyíregyháza.
- EUROSTAT adatai

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
2016
Том III

Угорською, українською та англійською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*

ВЕРСТКА: *В. Товтін*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Видавництво: **ТОВ «РІК-У»**, 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 15.12.2016 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 18,6. Тираж 250 прим.

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua